

Nacionālo kvalifikāciju ietvarstruktūru pievienotā vērtība, ieviešot Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūru

Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūras izdevumu sērija:
2. raksts

First published in English as
Added Value of National Qualifications Frameworks in Implementing the EQF
by the Office for Official Publications of the European Communities
© European Union, 2010

Latvian translation: © Academic Information Centre, 2010
Responsibility for the translation lies entirely with the
Academic Information Centre.

Adrese:
Akadēmiskās informācijas centrs
Vaļņu iela 2,
Rīga LV-1050
Fakss: +371 67 221006
Epasts: aic@aic.lv
www.aic.lv

Europe Direct dienests jums palīdzēs atrast atbildes uz jautājumiem par Eiropas Savienību
Bezmaksas tālruņa numurs*:

00 800 6 7 8 9 10 11

* Daži mobilā tālruņa operatori liedz pieeju 00 800 numuriem, vai arī par šo tālruņa
numuru izmantošanu ir jāmaksā.

Vairāk informācijas par Eiropas Savienību ir pieejama internetā (<http://europa.eu>).

Reģistrācijas dati atrodas publikācijas beigās.

Luksemburga: Eiropas Savienības izdevniecība, 2010
ISBN 978-92-79-15214-6
doi: 10.2766/6360

© Eiropas Savienība, 2010

Pārpublicēšanas gadījumā atsauce uz avotu ir obligāta.

Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūras izdevumu sērija: 2.
raksts

**NACIONĀLO KVALIFIKĀCIJU
IETVARSTRUKTŪRU PIEVIENOTĀ VĒRTĪBA,
IEVIEŠOT EIROPAS KVALIFIKĀCIJU
IETVARSTRUKTŪRU**

Jens Bjornavold (Cedefop) un Mike Coles (UK)
2010.gada februāris

Satura rādītājs

Priekšvārds.....	5
1. Ievads: kāpēc pašlaik būtu jāapsver NKI pievienotā vērtība?.....	6
2. Nacionālo kvalifikāciju ietvarstruktūru pamats – galvenās idejas.....	8
3. Kādu pievienoto vērtību piedāvā NKI?	12
4. NKI veidošana – jautājumi un izvēles	19
5. NKI modeļi	21
6. Atbalsta radīšana Nacionālajām kvalifikāciju ietvarstruktūrām	24
7. Secinājumi	27
Izmantotie avoti un literatūra.....	28

Priekšvārds

Šis EKI raksts ir paredzēts Eiropas un nacionālā līmeņa politikas veidotājiem un kvalifikāciju ekspertiem, kuri ir iesaistīti EKI ieviešanā. Šis ir otrais raksts EKI izdevumu sērijā, un tas pievēršas izaicinājumiem, kas rodas, risinot EKI uzdevumus nacionālā līmenī.

Viens no svarīgākajiem šī raksta mērķiem ir nodrošināt atbalstu Nacionālo kvalifikāciju ietvarstruktūru (NKI) izveidošanai un ieviešanai, kuras kalpo kā instrumenti EKI ieviešanai nacionālā līmenī. Saskaņā ar EKI ieteikumu¹ dalībvalstis ir aicinātas (līdz 2010.gadam) piesaistīt savas kvalifikāciju sistēmas EKI:

- ▶ pārskatāmā veidā nodrošinot atsauces starp nacionāliem kvalifikāciju līmeņiem un EKI ietvaros noteiktajiem līmeņiem, un vajadzības gadījumā
- ▶ izveidojot nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem un likumdošanu.

Gandrīz visas Eiropas valstis, kuras ir iesaistījušās „Izglītības un apmācības 2010” darba programmā, norāda uz pozitīvajiem aspektiem saistībā ar nacionālo kvalifikāciju ietvarstruktūru izveidošanu atbilstoši EKI uzdevumiem un saturam. Tas parāda plašu vienošanos par iespējamām šādu ietvarstruktūru ieguvumiem, lai sekmētu Eiropas mobilitāti un veicinātu mūžizglītību. Straujā notikumu attīstības gaita – ņemot vērā, ka laikā, kad tika apstiprināts EKI ieteikums, tikai četras valstis² bija izveidojušas NKI, – liecina, ka valstu ekspertiem ir izdevīgi iesaistīties pastāvīgā dialogā un pieredzes apmaiņā par NKI veidošanu un attīstību.

EKI konsultatīvā padome (*EQF Advisory Group*), kas izveidota 2008.gadā, uzsvēra nepieciešamību sistemātiski veikt pieredzes apmaiņu, kuras rezultātā notikušas virkne mācīšanās mācot aktivitātes (*peer learning activities*) (Budapeštā 2007.gadā, Krakovā un Londonā 2008.gadā un Berlīnē un Valetā 2009.gadā), kuras rīkoja 26 valstis, kas piedalījās klasterī par mācīšanās rezultātu atzīšanu. Šo rakstu apstiprinājusi EKI konsultatīvā padome un klastera dalībnieki, kuri nodrošināja atbalstu NKI attīstību dalībvalstīs un sniedza atbalstu pieredzes apmaiņā, kas palīdzēs veidot politiku nacionālā līmenī.

Diskusijas mācīšanās mācot aktivitāšu laikā aizvien vairāk pievēršās pievienotās vērtības veidiem, kurus NKI var sniegt valstīm. Šis raksts balstās uz sistemātisku pieredzes apmaiņu minētajās mācīšanās mācot aktivitātēs un tā mērķis ir padarīt šīs diskusijas pieejamākas plašākai auditorijai. Šis raksts nav veidots kā vispārējs NKI pārskats. Lai gan dažādi autori ir aprakstījuši NKI pozitīvos un negatīvos aspektus, līdz šim nav veikts pilnvērtīgs NKI izvērtējums dažādos nacionālos kontekstos³. Nacionālie NKI pārskati, vismaz līdz nesenai pagātnei⁴, parasti pievēršas NKI ieviešanas procesa norisei, nevis cenšas noteikt NKI ietekmi uz iedzīvotājiem un darba tirgu⁵.

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes ieteikums (2008. gada 23. aprīlis) par Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūras izveidošanu mūžizglītībai. *Official Journal of the European Union*, C 111, 6.5.2008.

² Trija, Francija, Malta, Apvienotā Karaliste

³ Starptautiskā darba organizācija (*International Labour Organisation*) nesē ir veikusi šādu pētījumu. LO, Allais, S (presē). *The impact and implementation of NQFs: Report of a study in 16 countries*, Geneva.

⁴ Dienvidāfrika nesē publicēja plaša mēroga pārskatu par Dienvidāfrikas Kvalifikāciju ietvarstruktūras ietekmi. Skatīt: www.saqqa.org.za.

⁵ Cedefop veiks regulāru izpēti un analīzi par norisēm saistībā ar NKI Eiropas Savienības un EEZ valstīs. Šie ziņojumi, kurus atjauno divreiz gadā, ir pieejami Cedefop mājaslapā: <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/5030.aspx>.

1. Ievads: kāpēc pašlaik būtu jāapsver NKI pievienotā vērtība?

Šī raksta mērķis ir atspoguļot un apkopot nacionālās diskusijas un pieredzes saistībā ar Nacionālo kvalifikāciju ietvarstruktūru (NKI) veidošanu, attīstību un ieviešanu. Lai gan rakstā īpašs uzsvars likts uz ietvarstruktūru pievienoto vērtību nacionālā un Eiropas līmenī, zināmā mērā pārrunāti arī to potenciālie trūkumi, uzsverot nepieciešamību saglabāt reālismu un noteiktu piesardzību. Vispirms rakstā ņemts vērā, ka NKI ir svarīga nozīme divos līmeņos.

- ▶ NKI aizvien vairāk ietekmē nacionālās izglītības un kvalifikāciju sistēmu reformas, īpaši attiecībā uz mūžizglītības jautājumiem.
- ▶ NKI nodrošina atbalstu Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūras ieviešanai.

Vienkāršākā nozīmē NKI var skaidrot kā klasifikācijas, kuras nosaka attiecības (horizontāli un vertikāli) starp dažādām kvalifikācijām, kas nav jauna ideja. Daudzus gadsimtus cunftes daudzās valstīs kontrolēja tiesības nodarboties ar konkrēto amatu saistībā ar stingri definētu prasmju hierarhiju attiecīgajā nozarē. Paraleli universitātes izveidoja savas hierarhijas, kuras tika plaši pieņemtas kā akadēmiskās izaugsmes rādītāji valsts un starptautiskā mērogā. Šie labi zināmie organizācijas principi ir priekšteči nacionālajām un starptautiskajām kvalifikāciju ietvarstruktūrām, kuras pašlaik tiek veidotas un ieviestas.

Šajā procesā jaunums ir fakts, ka par modernajām nacionālajām kvalifikāciju ietvarstruktūrām interesējas valstu valdības, lai tiktu izveidotas vispusīgas (*comprehensive*) ietvarstruktūras⁶, kuras aptvertu kvalifikācijas no dažādiem izglītības sektoriem (vispārējā, profesionālā un akadēmiskā). Tāpēc jaunās ietvarstruktūras ir saistītas ar mūžizglītības stratēģiju, kā arī daudzos gadījumos pieļauj mācīšanos ārpus formālās izglītības, t.i. darbā vai brīvajā laikā. Šīs modernās NKI var būt vairāk nekā klasifikācija („kvalifikāciju režģis” – *qualification grids*) un var savādāk noteikt veidus, kā kvalifikācijas saistās viena ar otru, kā tās tiek vērtētas un lietotas sabiedrībā. Tādēļ modernās NKI var raksturot kā „instrumentus ar vīziju”, kas apšaubā pašreizējo izglītības procesu un rada izaicinājumu pastāvošajām profesionālajām un sektoru interesēm. Jaunas NKI veidošana ir kaut kas vairāk nekā vienošanās par tehnisku pazīmju kopumu (mācīšanās līmeņu hierarhiju), šis process ir saistīts ar platformas veidošanu (starpinstitūciju un starpsektoru) dialogam, un tā rezultātā nostiprinās savstarpējā uzticība.

Analizējot augstāk minēto vispusīgo NKI vīziju, pēdējos gados ir ievērojami pieaugusi interese un aktivitāte. Var runāt par starptautisku „sniega bumbas efektu” – 2004.gadā tikai dažās valstīs⁷ bija ietvarstruktūras un pašlaik vairāk nekā 50 valstīs pasaulē⁸ pastāv ietvarstruktūras un vēl vismaz 20 valstis apsver iespēju izveidot ietvarstruktūras. Šīs norises ir veicinājušas starptautiskas organizācijas, piemēram,

⁶ Šajā rakstā tiek runāts par vispusīgām (*comprehensive*) Nacionālajām kvalifikāciju ietvarstruktūrām, kas ir atšķirīgas no visaptverošām (*overarching*) ietvarstruktūrām. *Sjur Bergan* (2009) iesaka sekojošas minēto terminu definīcijas:

Vispusīga kvalifikāciju ietvarstruktūra ietver visu līmeņu izglītību un tās daļas. Daudzas no nacionālajām kvalifikāciju ietvarstruktūrām, kuras līdz šim ir izveidotas, ir vispusīgas. EKI ir vispusīga un visaptverošā ietvarstruktūra, jo tā aptver vairākas izglītības sistēmas un visus izglītības līmeņus un veidus. Eiropas Augstākās izglītības telpas ietvarstruktūra ir visaptveroša, jo tā aptver vairākas izglītības sistēmas, bet tā nav vispusīga, jo attiecas tikai uz augstāko izglītību.

⁷ Ieskaitot Apvienoto Karalisti, Īriju, Franciju, Dienvidāfriku, Austrāliju, Jaunzēlandi.

⁸ The Purpose of the European Qualifications Framework in an International Context, Presentation by Jens Bjornavold and Arjen Deij in the ETF conference “The European Qualifications Framework. Linking to a Globalised World”, 29-30 January 2009, Brussels.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (*Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD*)⁹, Starptautiskā darba organizācija (*International Labour Organisation*)^{10, 11} un Eiropas Izglītības fonds (*European Training Foundation*)¹², kuras iesaistījās diskusijā par NKI kā izglītības sistēmu modernizācijas instrumentiem un par to potenciālu veicināt mūžizglītību.

Pašlaik Eiropas NKI veidošanas process ir īpaši spēcīgs. Valstis ar ļoti atšķirīgām izglītības sistēmām un tradīcijām ir pieņēmušas ideju par kvalifikāciju ietvarstruktūru un aktīvi to īsteno. Par to lielā mērā jāpateicas Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūras izveidošanai, sākot no 2004.gada un vēlāk. Šī meta-ietvarstruktūra (oficiāli apstiprināta 2008.gada aprīlī) kalpoja kā spēcīgs katalizators NKI attīstībai. No 32 valstīm, kuras piedalās „Izglītības un apmācības 2010” darba programmā, pašlaik 30 ir skaidri noteikušas mērķi izveidot vispusīgu NKI saskaņā ar EKI¹³. Šādu NKI attīstības gaitu papildināja un nostiprināja Boloņas process augstākajā izglītībā, piešķirot prioritāti NKI izveidošanai augstākajai izglītībai. Turklāt, vairākas valstis pēc savas iniciatīvas ir uzsākušas veidot kvalifikāciju ietvarstruktūras profesionālajai izglītībai.

Šī situācija rada unikālu iespēju sistemātiskai pieredzes apmaiņai. Saskaņā ar 2007. un 2008.gada mācīšanās mācot aktivitāšu pieeju, pievēršoties potenciālai pievienotajai vērtībai, raksts ietver arī brīdinājumu: NKI galvenokārt ir platformas sadarbībai un dialogam starp ieinteresētajām pusēm, starp lietotājiem un kvalifikāciju un izglītības dokumentu piešķirošajām iestādēm, tādēļ to pievienotā vērtība lielā mērā ir atkarīga no šīs sadarbības kvalitātes.

⁹ OECD (2007); *Qualifications systems. Bridges to lifelong learning*, Paris

¹⁰ ILO, Allais, S (presē), *The impact and implementation of NQFs: Report of a study in 16 countries*. Geneva.

¹¹ ILO, Ron Tuck, (2007), *An Introductory guide to National Qualifications Frameworks; conceptual; and practical issues for policy makers*, Geneva.

¹² *Developing qualifications frameworks: a tool for modernising education and training? – analysis of the experiences of ETF partner countries in building national qualifications frameworks*, ETF, forthcoming (expected in June 2010).

¹³ Straujā NKI attīstība zināmā mērā parāda EKI ieviešanas grafiku. Saskaņā ar EKI ieteikumu valstīm ir jāpielīdzina to nacionālās kvalifikācijas EKI līdz 2010.gadam un jāievieš atsauce uz EKI līmeņiem jaunajās izglītības apliecībās un diplomos līdz 2012.gadam ieskaitot.

2. Nacionālo kvalifikāciju ietvarstruktūru pamats – galvenās idejas

NKI veidošana ir izraisījusi diskusijas un skaidrojumus par atsevišķām pamata idejām. Iepriekš minētais OECD darbs ir ieviesis zināmu skaidrību idejā par nacionālām kvalifikāciju sistēmām, kuras ietver visas struktūras un aktivitātes un kuru rezultātā var iegūt kvalifikāciju. Darbā ir definēta arī nacionālā kvalifikāciju ietvarstruktūra kā viena no nacionālās kvalifikāciju sistēmas sastāvdaļām. Cedefop (2008) Vārdnīca balstās uz šo izpratni un skaidro Nacionālo kvalifikāciju ietvarstruktūru kā:

Instrumentu kvalifikāciju veidošanai un klasifikācijai (piem., nacionālā vai sektorālā līmenī) atbilstoši noteiktiem kritērijiem (piem., izmantojot deskriptorus), kurus var attiecināt uz detalizētiem mācīšanās rezultātu līmeņiem.

Taču šī vienkāršā definīcija nenorāda uz vairākām plašām funkcijām, kuras var būt klasifikācijai. Realitātē NKI ir daudz kas vairāk nekā kvalifikāciju līmeņu režģis; parasti NKI norāda uz politisku un stratēģisku vīziju par kvalifikāciju sistēmu, kā arī ietver līdzekļus minētās vīzijas sasniegšanai. Definīcija norāda uz šo plašāko izpratni, kad papildus kvalifikāciju klasifikācijai tā pievēršas kvalifikāciju veidošanai¹⁴.

Kvalifikācija

NKI definīcija ir cieši saistīta ar kvalifikācijas jēdziena definīciju. EKI ieteikumā kvalifikācija ir skaidrota kā:

Formāls novērtēšanas un vērtēšanas procesa rezultāts, kuru iegūst, kad atbildīgā iestāde nosaka, ka persona ir sasniegusi mācīšanās rezultātus atbilstoši noteiktajiem standartiem.

Šī kvalifikāciju definīcija norāda uz būtisku ierobežojumu attiecībā uz NKI. Tā nav vērsta uz mācīšanās sasniegumiem kopumā – kā to darītu kompetences ietvarstruktūras¹⁵ – bet gan tikai uz tiem mācīšanās rezultātiem, kurus saskaņā ar dotajiem standartiem ir novērtējusi un atzinusi atbildīgā iestāde. Lai gan tas sašaurina ietvarstruktūru mērogu, to var uzskatīt kā veidu kā koncentrēt NKI struktūru un funkcijas.

Detalizēti mācīšanās rezultātu līmeņi

NKI definīcija atsaucas uz „detalizētiem mācīšanās rezultātu līmeņiem”. Šie līmeņi aptver jaunu izpratni par kvalifikāciju sistēmu. Var teikt, ka daudzās valstīs (ja ne visās) pastāv skaidri kvalifikāciju līmeņi un šos līmeņus nosaka galvenie valsts izglītības īstenotāji. Piemēram, lielākajā daļā valstu pastāv skaidrs kvalifikācijas līmenis prasmīgiem strādniekiem, kuru nosaka mācekļu apmācības. Faktiski, nevar runāt par kvalifikācijas līmeni prasmīgiem strādniekiem, nedomājot par mācekļu apmācībām. Tas pats attiecas uz iestāšanos augstskolā: šo kvalifikācijas līmeni definē kvalifikācija, kura ļauj personai iestāties bakalaura līmeņa programmā. Šī tiešā izpratne norāda, ka kvalifikāciju līmeņi ir identiski un tāpēc tos paskaidro detalizētas kvalifikācijas un tās piešķirošās institūcijas.

¹⁴ Dažās valstīs šī NKI veidošanas funkcija tiek uztverta kā problemātiska. Dānijā sociālie partneri uzstāja, ka jaunajai NKI vajadzētu būt tikai aprakstošai funkcijai un nevajadzētu ietekmēt, piemēram, profesionālās izglītības attīstību. Lēmumu par to, vai NKI vajadzētu būt tikai aprakstošai vai arī ar daudz ambiciozāku veidošanas mērķi, ir jāpieņem ieinteresētajām pusēm nacionālā līmenī.

¹⁵ Kompetences ietvarstruktūras piemērs ir Eiropas IKT sektora ietvarstruktūra, kas apstiprināta 2008.gadā. Skatīt sīkāk: <http://www.ecompetences.eu/>. I-Lane projekts parāda, kā tā saistās ar kvalifikāciju ietvarstruktūru tajā pašā sektorā; informācija ir pieejama <http://www.ict-lane.eu/1118,The+Framework.html>.

Atspoguļojot pāreju uz mācīšanās rezultātiem, kas raksturīga NKI, kvalifikāciju līmenim būtu jāatsaucas uz to, ko skolēnam/audzēknim/studentam jāzina, jāsaprot vai jāspēj veikt mācīšanās procesa beigās, nevis pieņemt, ka konkrētais nodrošinājums vai mācīšana automātiski novedīs pie mācīšanās rezultātiem konkrētajā līmenī.

Ieviešot uz mācīšanās rezultātiem balstītu NKI, tiek apšaubīta tradicionālā, skaidrā izpratne par kvalifikācijas līmeni¹⁶. Līmeni vairs nenosaka noteikta institūcija vai izglītības īstenotāju kategorija, vai kādas tiesības uz tālāko izglītību vai karjeru nodrošina attiecīgais līmenis, bet gan deskriptors. Šis jaunais, uz mācīšanās rezultātiem balstītais deskriptors ir vairāk vai mazāk nesaistīts ar jebkādu kvalifikāciju attiecīgajā līmenī un var ietvert vairākas dažāda veida kvalifikācijas. Tāpēc līmeni var uztvert kā abstraktu jēdzienu, kas ievieš neitrālu atsauces punktu dažādām kvalifikācijām un izglītības īstenotājiem.

Kvalifikāciju piešķiršo iestāžu un to konkrēto kvalifikāciju nodalīšanās no NKI līmeņiem nekad nav pilnīga – viens pastiprina otra statusu, kas ir lietderīgi. Tomēr pastāv diezgan ievērojamas priekšrocības veidot šādus nosacīti nesaistītus kvalifikāciju līmeņus, piemēram, augstākās un profesionālās izglītības kvalifikācijas var atrasties tajā pašā līmenī un tāpēc saiknes starp šiem sektoriem ir caurskatāmākas. Izaugsme mācībās kļūst kas vairāk kā iepriekš noteikts ceļš, kuru definē un ierobežo izglītības sektori un institūcijas. Šīs kvalifikāciju līmeņu priekšrocības ir aplūkotas tālākās raksta nodaļās.

Mācīšanās resursi un rezultāti

NKI definīcija atsaucās arī uz mācīšanās rezultātiem, tāpēc nepieciešams sīkāks skaidrojums. Acīmredzot mācīšanās rezultātu jēdziens tiek lietots kā pretmets „mācīšanās resursiem”, lai gan ir iespējams izveidot „kvalifikāciju” ietvarstruktūru, kas balstīta uz izglītības posmu noslēgumu pakāpēm – daudzās valstīs kvalifikācijas tiek uztvertas šādā veidā. Taču dati liecina¹⁷, ka pastāv pāreja no mācīšanās resursu modeļa uz modeli, kas balstās uz mācīšanās rezultātiem un kurā izglītības programma, vērtēšana un kvalifikācijas tiek aprakstītas, pamatojoties uz to, ko skolēns/audzēknis/studenti zina, saprot un spēj veikt mācīšanās procesa rezultātā. Šī ir ļoti ievērojama pārmaiņa, kas ir cieši saistīta ar topošajām jaunajām kvalifikāciju ietvarstruktūrām, un vispār jēdziens „uz gaidāmajiem mācīšanās rezultātiem balstīti kvalifikāciju līmeņi” ir pamata jēdziens, kas vada kvalifikāciju sistēmas reformu un ir šī raksta pamatā.

Galvenais izpratnē par pāreju uz mācīšanās rezultātiem ir virzīšanās uz caurskatāmību izglītības sistēmās. Skaidri nosakot gaidāmos mācīšanās rezultātus, t.i. kas jāsasniedz, piedaloties izglītības programmā, kas jānovērtē eksāmenā vai kas jāizvērtē un jāapliecina ar izglītības dokumentu, skolotāji, skolēni/audzēkņi/studenti, kvalifikāciju lietotāji (piemēram, izglītības konsultanti) labāk saprot kvalifikācijas saturu un vērtību. Šajā nozīmē pāreja uz mācīšanās rezultātiem ir saistīta arī ar kvalifikāciju atbildības (*accountability*) stiprināšanu.

Kompetence – mācīšanās rezultātu konteksts

Daži autori dod priekšroku lietot jēdzienu „uz kompetenci balstītas kvalifikācijas” (*competence-based qualifications*), kad runā par kvalifikācijām, kuras tiek aprakstītas, izmantojot mācīšanās rezultātus. Kompetences jēdzienam ir plašs pielietojums, definējot sniegumu; noteikti profesionālajā izglītībā tas ir ļoti būtisks jēdziens. Uz kompetenci

¹⁶ Tas arī apstrīda veidu, kā izglītība tiek mērīta. Starptautiskā izglītības klasifikācija (ISCED) pievēršas pabeigto programmu skaitam, un, mācīšanās rezultātu ietvarstruktūrām kļūstot populārākām, var diskutēt, vai tas ir optimāls veids, ka mērīt formālās mācīšanās daudzumu un iezīmes dažādās valstīs.

¹⁷ Cedefop, 2008, The shift to learning outcomes in European education and training policies and practises, Thessaloniki.

balstītu kvalifikāciju gadījumā tiek ņemta vērā mācīšanās (darba) konteksts, kad tiek formulēti un novērtēti mācīšanās rezultāti. Šim kontekstam ir spēcīga ietekme uz virkni būtisku mācīšanās rezultātu, uz mijiedarbību starp tiem, uz veidu, kā skolēns/audzēknis/students mācās, kā rezultāti tiek novērtēti un vissvarīgākais – uz pievienoto kvalifikāciju vērtību. Uz kompetenci balstītas kvalifikācijas pamatā ir apgalvojumi, ka persona ir kvalificēta strādāt konkrētajā jomā. Daži mācīšanās rezultātu formulējumi nespēj ietvert šo prasību par konteksta precizēšanu. Tādēļ ir svarīgi, ka kvalifikāciju ietvarstruktūrās var definēt līmeņus, izmantojot gaidāmos mācīšanās rezultātus, ja šos mācīšanās rezultātus sasniedz persona konkrētos apstākļos. NKI jāļauj mācīšanās rezultātiem būt kontekstā un pārstāvēt kompetenci. Šī kompetence tiek novērtēta, un persona, kurai ir izsniegti izglītību apliecināši dokumenti, tiek uzskatīta par kvalificētu.

Būtisks jautājums, integrējot uz kompetenci balstītas kvalifikācijas NKI, ir saistīts ar ierobežojumiem, kā kompetences tipus (piemēram, zināšanas, prasmes, sociālā un personas kompetence) var ietvert līmeņu deskriptoros. Daudzas kvalifikācijas liek uzsvāru uz vispārējām prasmēm, tādas kā personāla un organizācijas vadība, valodas prasmes un ētiska pieeja problēmu risināšanai. Līmeņu deskriptori NKI jāraksta tā, lai būtu iekļauti šie plašie kompetences aspekti, ja ir plānots, ka uz kompetenci balstītām kvalifikācijām ir jābūt daļai no ietvarstruktūras.

Aptuvenā vērtība Nacionālajās kvalifikāciju ietvarstruktūrās – stiprā, nevis vājā pusē

Ietvarstruktūras ir abstraktas konstrukcijas. Tās ir balstītas uz (bieži uz netiešām) kvalifikāciju līmeņu normām attiecīgajā valstī un to mērķis ir atspoguļot kvalifikāciju sistēmas realitāti, padarot šos kvalifikāciju līmeņus skaidri noteiktus. Taču NKI vienmēr paliek kodifikācija un ietver sarežģītu kvalifikāciju sistēmu vienkāršošanu. Iespējams, nav pārsteidzoši, ka NKI nekad nespēj pilnībā atspoguļot sistēmu realitāti, kuras ietvarstruktūras pārstāv. Šī abstrakcija – un vienkāršošana – ir nepieciešama, ja ievērojami atšķirīgas kvalifikācijas ir jāskaidro mijiedarbībā ar citām, jāsalīdzina un jākombinē tās kādā saprātīgā veidā.

Kvalifikācijas līmeņu veidošana ir uzdevums, kas ekspertiem prasa ņemt vērā viedokļu daudzveidību valstī – no darba tirgus viedokļa līdz pat pavisam teorētiskām nostādnēm. Ja vēlas sasniegt caurskatāmību, veidi, kā kvalifikācijas ietver visas mācīšanās aktivitātes, virzoties uz mūžizglītību, ir jāiekļauj vienkāršā struktūrā. Tādēļ NKI veidotājiem un lietotājiem ir jāpācieš dažas aptuvenās vērtības, kuras ir nepieciešamas, NKI iekļaujot kvalifikācijas. Šai iecietībai jābalstās uz vienotu izpratni, ka, ņemot vērā pieejamos datus, kvalifikāciju ietveršana NKI ir vispiemērotākā pieeja. Šādā veidā vispiemērotākā kombinācija var palīdzēt panākt vienošanos starp ieinteresētajam pusēm par būtiskajām kvalifikācijas līmeņa īpašībām.

Ietvarstruktūras – instrumenti ar vīziju

EKI ieteikumā ir izmantota tā pati definīcija, ko lieto Cedefop, bet tajā ir būtisks papildinājums:

(NKI ir instruments,) kura mērķis ir integrēt un koordinēt nacionālās kvalifikāciju apakšsistēmas un pilnveidot kvalifikāciju caurskatāmību, pieejamību, izaugsmi un kvalitāti saistībā ar darba tirgu un pilsonisko sabiedrību.

Šis papildus punkts, kas atspoguļo EKI attīstības procesā iesaistīto valstu savstarpējo vienošanos, apstiprina, ka NKI tiek uztverta kā kaut kas vairāk kā klasifikācija. Tas norāda, ka NKI vajadzētu ierosināt pārmaiņas un tās būtu jāizmanto, lai apšaubītu

pastāvošās intereses un veicinātu diskusiju un labāku kvalifikāciju sistēmu attīstību. NKI veiksmē ir lielā mērā atkarīga no tās spējas apvienot ieinteresētās puses un veidot platformu sadarbībai, lai risinātu kopīgus vai pretrunīgus jautājumus. Tādēļ valstu pārstāvji (EKI konsultatīvajā padomē, kā arī mācīšanās mācot klasterī) vairākārt ir uzsvēruši, ka NKI attīstība ir būtisks politisks process un ilgtermiņa pilnveides projekts, nevis īslaicīgs līdzeklis labākai pielīdzināšanai EKI.

Viens no veidiem, kā NKI rosina pārmaiņas, ir saistīts ar NKI piedēvētām funkcijām. EKI ir piedēvētas funkcijas, ka tā ir kas vairāk nekā kā noteikts režģis. EKI veidotāji iesaka, ka valstīm īpaša vērtība būtu jāpievērš neformālās un ikdienas izglītības vērtēšanas lietošanas veicināšanai, kā arī Eiropas kvalitātes nodrošināšanas principu pieņemšanai. Šīs funkcijas stiprina NKI ieviešana, bieži valstis cenšas izmantot NKI ieviešanu, lai sakārtotu veidus, kā darbojas kvalifikāciju pārvaldīšana.

3. Kādu pievienoto vērtību piedāvā NKI?

Pastāv stingra pārliecība, ka Nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras (NKI) var sniegt atbalstu nacionālo izglītības sistēmu reformām un veicināt mūžizglītību¹⁸. Diskusijas mācīšanās mācot aktivitātēs (Budapešta, Krakova, Londona, Berlīne, Valeta) pievērsās atsevišķiem konkrētiem rezultātiem, kuri varētu rasties, ieviešot NKI, piemēram, saiknes veidošanās starp ieinteresētajām pusēm valstīs, profesionālās un augstākās izglītības sasaistīšana, profesionālās izglītības tuvināšanās darba tirgum, kā arī ietvarstruktūru izmantošana, lai nodrošinātu atbalstu migrantu kvalifikāciju atzīšanai. Iespējams, ka visievērojamākais NKI piensums būs mācīšanās rezultātu lietošanas veicināšana, jo tas uzlabos caurskatāmību un paskaidros izaugsmi iedzīvotājiem un citiem kvalifikāciju lietotājiem.

NKI spēja iegūt pievienoto vērtību ir atkarīga no nacionālā konteksta un NKI veidošanas un ieviešanas procesa formas. Pastāv daudzi mainīgie, kuri nosaka reformu rezultātus; lai gan ir labi un ilgdzīvojoši NKI piemēri, uz kuriem paļauties, nacionālā konteksta ietekme ir tik spēcīga, ka nav iespējams izveidot noteiktu sarakstu ar visu NKI pievienoto vērtību jomām. Tātad dažās valstīs NKI var neradīt nekādu pievienoto vērtību. Šādu viedokli izteica Somija un Norvēģija, kur ir veiksmīgi izveidota koordinācija starp ieinteresētajām pusēm un dažādi kvalifikāciju ceļi. Šajos divos gadījumos iesaistītās puses ir paudušas viedokli, ka ar NKI saistītās norises varētu novērst uzmanību un atņemt resursus no daudz steidzamākiem uzdevumiem. Pēc ilgstošām un intensīvām diskusijām, secinot, ka ietvarstruktūras varētu radīt pievienoto vērtību eksistējošām sistēmām, abas valstis pašlaik virzās uz vispusīgo pieeju. Pastāv vēl kāds iemesls būt reālistiskiem par gaidāmo NKI rezultātu. Lai gan tās var sniegt atbalstu daudzām politikas nostādņām, labumi automātiski neparādās tikai tāpēc, ka ir izveidota NKI. Piemēram, pati NKI radīšana neuzlabo atsevišķu personu izaugsmi – tie ir sociālie partneri, izglītības īstenotāji un kvalifikāciju aģentūras, karas gūst labumu no NKI, kas līdz ar to ir pieejams iedzīvotājiem. Tāpēc visbūtiskākais NKI ieguldījums var būt savstarpējās uzticības stiprināšana, veicinot dialogu un sadarbību starp partneriem kvalifikāciju sistēmā.

Vispārīgi runājot, vairumā valstu iespējams iegūt labumus dažās vai visās sekojošās desmit jomās:

- Pieaugoša izglītību apliecinājošu dokumentu saskaņa
- Labāka caurskatāmība cilvēkiem un darba devējiem
- Pieaugoša atsevišķo kvalifikāciju izplatība
- Tiek atzītas daudzveidīgākas mācīšanās formas
- Nacionāls/ārējs atsauces punkts kvalifikāciju standartiem
- Mācīšanās ceļu un izaugsmes noskaidrošana
- Pieaugoša kvalifikāciju pārnesamība
- Kā platforma, lai ieinteresētās puses stiprinātu sadarbību un uzticēšanos
- Labāka nacionālās reformu politikas saskaņotība

¹⁸ To apstiprina diskusijas Klasterī par mācīšanās rezultātu atzīšanu un EKI konsultatīvajā grupā; diskusiju kopsavilkumus skatīt: <http://www.ksll.net/PeerLearningClusters/clusterDetails.cfm?id=13>.

Valstis ar nacionālām kvalifikāciju ietvarstruktūrām arī ir paskaidrojušas, ka to NKI būtu jāsniedz atbalsts pilnveidojumu kvalifikāciju sistēmās, piemēram, Īrijas NKI, Anglijas, Velsas un Ziemeļīrijas Qualifications and Credit Framework, Dienvidāfrikas kvalifikāciju ietvarstruktūra, Jaunzēlandes kvalifikāciju ietvarstruktūra.

- **Stabilāks pamats starptautiskajai sadarbībai, izpratnei un salīdzināšanai**
Sekojošajās apakšnodaļās šie pievienotās vērtības aspekti ir izpētīti sīkāk.

Pieaugoša izglītību apliecinājošu dokumentu saskaņa

Piedāvāto izglītības programmu skaits, dažādība un sarežģītība aizvien pieaug. Tas rodas no centieniem apmierināt plašāku mērķa grupu (kas vēlas mācīties) vajadzības, piemēram, pieaugušie, nestrādājošie un nestudējošie jaunieši. Profesionālās darbības arī kļūst dažādākas un daudz sarežģītākas – tas nozīmē, ka darba tirgus prasa dažāda veida kvalifikācijas. Dažās valstīs un jomās tirgus mehānismu ieviešana var novest pie pieaugošas konkurences un dažādības. Šī izglītības piedāvājuma daudzveidība nozīmē, ka rodas neatbilstība starp izglītību apliecinājošiem dokumentiem, kas var mazināt kvalitāti, pārliecību un uzticību. Institūcijas, kuras piedāvā apgūt izglītību, arī kļūst daudzveidīgākas, kas var novest pie vājākas savstarpējās sadarbības.

NKI var mazināt nesaskanību starp izglītību apliecinājošiem dokumentiem, precizējot izmantoto standartu veidus un atšķirīgās pielietotās pieejas kvalitātes nodrošināšanai. Pieeja, kura ir vērojama daudzās valstīs, ir izmantot noteikumus kā instrumentu, lai nodrošinātu labāku saskaņu, izveidojot vienādas prasības visām kvalifikācijām, kuras tiek piešķirtas ietvarstruktūras ietvaros.

Paplašinoties kvalifikāciju tirgum un izglītību apliecinājošu dokumentu īpašumtiesībām, nepieciešama stabilāka kvalifikāciju izplatība – NKI, kas atbalsta plašāku kvalifikāciju apvienošanu, vienlaicīgi uzturot un stiprinot kvalifikāciju standartus un viengabalainību.

NKI ir vairākas iezīmes, kuras ļauj ietvarstruktūras izmantot kā instrumentus, kas veicina izglītību apliecinājošu dokumentu caurskatāmību, saskaņotību un saskaņu, piemēram:

- Līmeņu struktūra, kura ļauj ikvienam saprast saistības starp dažādām kvalifikācijām. Ja šie līmeņi ir balstīti uz mācīšanās rezultātiem, tie var daudz precīzāk atspoguļot kvalifikāciju saturu, nekā ja tie balstās uz mācīšanās ceļu. Pēdējā gadījumā līmeņi atspoguļo mācīšanās procesu, kurā izglītību apliecinājošu dokumentu ieguvusi persona ir piedalījusies, nevis ko tieši konkrētais cilvēks ir iemācījies.
- Mācīšanās rezultātu kopums, kas attiecas uz konkrētu zināšanu, prasmju un kompetences līmeni, var palīdzēt pilnveidot novērtēšanu un līdz ar to pastāvīgu izglītību apliecinājošu dokumentu piešķiršanas procesa kvalitāti.
- Noteikumu kopums par to, kā kvalifikācijas tiek veidotas un aprakstītas, nodrošinot vienotību starp dažādām izglītību apliecinājošu dokumentus piešķirošām iestādēm. Piemēram, kvalifikāciju ietvarstruktūras var noteikt, ka visas kvalifikācijas ir saistītas ar atbilstošu profesiju standartu, ietver novērtēšanas standartu un atsaucas uz izglītības standartu.
- Prasības attiecībā uz kvalitātes nodrošināšanu saistībā ar kvalifikāciju apguvi ietvarstruktūras ietvaros, kas veicina kvalifikāciju ticamību. Piemēram, lai kvalifikācijas iekļautu ietvarstruktūrā, ietvarstruktūrā ir iekļautas prasības, kā tiek izveidota un īstenota novērtēšana, vērtēšana un atzišana.

Labāka caurskatāmība iedzīvotājiem un darba devējiem

Sarežģītība kvalifikāciju sistēmās saistībā ar pielīdzināšanu un saitēm starp dažādām kvalifikācijām dažādos līmeņos rada neskaidrības skolēniem/audzēkņiem/studentiem, kuri vēlas veidot savu izaugsmes ceļu no dažādiem līmeņiem un sektoriem.

Viens no piemēriem ir vājā saikne starp profesionālo un akadēmisko mācīšanās ceļu. Nesaskanība un sektoru fragmentācija rada grūtības iedzīvotājiem, neļaujot pilnvērtīgi izmantot izglītības sistēmas piedāvātās iespējas. Šī problēma kļūst steidzamāka, kad iedzīvotāji aizvien vairāk maina darbu un profesionālos sektorus. Kvalifikāciju pārnesei, kuru izraisa pieaugoša profesionālā mobilitāte, nepieciešams, lai kvalifikācijas būtu viegli saprotamas un godīgi novērtētas jaunās situācijās.

NKI loma kā klasifikācijai un kā instrumentam, kas palīdz vadīt kvalifikāciju džungļos, ir svarīga individuāliem skolēniem/audzēkņiem/studentiem, vecākiem, karjeras konsultantiem, darba devējiem, kā arī politikas veidotājiem. NKI vajadzētu ne tikai norādīt, kur ir saiknes un izglītības ceļi, bet arī paskaidrot, kur tie trūkst un vai/kā šos trūkumus var apiet.

NKI ir instruments, kas sniedz atbalstu skolēna/audzēkņa/studenta karjeras attīstībai. Jaunietim, uzsākot mācības profesionālās izglītības sektorā, vajadzētu, piemēram, saprast, vai tas var nodrošināt pamatu turpmākai horizontālai specializācijai vai vertikālai izaugsmei. Dažos biznesa sektoros novērots, ka caurskatāmības trūkums attiecībā uz tālākās mācīšanās iespējām var būt kavējošs apstāklis potenciāliem skolēniem/audzēkņiem/studentiem. Šī caurskatāmība ir svarīga arī izglītības sistēmai, jo tā var parādīt pastāvošos mācīšanās strupceļus.

NKI loma aizvien pieaugošajā caurskatāmībā ir cieši saistīta ar atbildības jautājumu. Sistēmai ir jānes atbildība par individuāliem skolēniem/audzēkņiem/ studentiem un „jāgarantē”, ka tā spēj īstenot izglītību atbilstoši noteiktiem standartiem un plāniem. Turklāt, sistēmai ir jānes atbildība plašākas publiskas priekšā politikas kontekstā.

Pieaugoša atsevišķo kvalifikāciju izplatība

Ietvarstruktūra parāda atsevišķas kvalifikācijas kā daļu no nacionāli apstiprinātas kvalifikāciju sistēmas. Kad atsevišķa kvalifikācija kļūst par daļu no ietvarstruktūras, visticamākais to padarīs pieejamāku plašākai skolēnu/audzēkņu/ studentu auditorijai. Tās izvietojums noteiktā līmenī un skaidrākas saiknes ar citām kvalifikācijām un izaugsmes ceļiem atvieglo izglītību apliecinājošu dokumentu izvērtēšanu kā vienu no iespējām. Lai iegūtu papildus kvalifikācijas izplatību, tās iekļaušanu ietvarstruktūrā jāapstiprina nacionālajām kvalifikācijas institūcijām (un ieinteresētajām pusēm), bieži ņemot vērā saiknes ar kvalitātes nodrošināšanas mehānismiem. Tas arī var veicināt kvalifikāciju izplatību lietotāju vidū.

Atsevišķu kvalifikāciju izvietojumu plašākā ietvarstruktūrā, kas balstīta uz mācīšanās rezultātiem, var uztvert arī kā priekšnoteikumu, lai iegūtu kredītpunktus un atbrīvojumu no studijām par iepriekš vērtētu vai ar dokumentu apliecinātu izglītību.

Tiek atzītas daudzveidīgākas mācīšanās formas

Kvalifikāciju sistēmas ir bieži kritizētas par to, ka tās neietver būtiskus mācīšanās sasniegumus; īpaši tos, ko mācījušies skolēni/audzēkņi/studenti, kuri kāda iemesla dēļ nav pabeiguši izglītības programmu, un mācīšanās aktivitātes, kas notiek ārpus formālās izglītības – darbā un brīvajā laikā. Šis trūkums ir saistīts ar kvalifikāciju sistēmu neelastīgumu un uzskatu, ka formālās izglītības programmas ir vienīgais likumīgais konteksts kvalifikāciju iegūšanai.

Uzsverot mācīšanās rezultātu nozīmi, NKI var rosināt izglītības sistēmā izmantot daudz elastīgāku pieeju, kas var iekļaut moduļu struktūras, iepriekšējās mācīšanās atzīšanu un kredītpunktu pārneses mehānismus.

NKI var veicināt moduļu struktūru ieviešanu, kas nozīmē, ka mācīšanās aktivitātes izglītību apliecinājošu dokumentu iegūšanai ir sakārtotas mazākās vienībās, lai

skolēniem/audzēkņiem/studentiem ir iespēja izvēlēties visas vai atsevišķas mācīšanās daļas. Moduļu struktūra ļauj arī personām uzkrāt minētās vienības ilgākā laika periodā, līdz ar to principā cilvēki var iestāties un pabeigt programmu atkarībā no savām vajadzībām, „lieki netērējot” iegūto mācīšanos.

Iepriekšējās mācīšanās atzīšanas (neformālās un ikdienas izglītības vērtēšana) ieviešanu var uzskatīt kā galveno faktoru NKI veidošanā, jo tas norāda – konkrētā veidā, – ka ikviena mācīšanās pieredze var novest pie izglītību apliecinājošu dokumentu piešķiršanas (tiek atņemta ciešā saikne ar izglītības programmām). Darbā vai citās aktivitātēs apgūtās prasmes var formāli un ticami novērtēt un apliecināt ar izglītības dokumentu, pamatojoties uz ticamiem standartiem, kuri veido daļu no NKI.

NKI veidošana uz skaidriem kvalifikāciju līmeņiem un saskaņotiem un ticamiem standartiem nodrošina skaidru atsauces punktu cilvēkiem, kuri plāno pārvietoties uz citu mācīšanās un karjeras ceļu. NKI arī ietver atsauci izglītības iestādēm, kuras cenšas vērtēt personu iepriekšējo mācīšanos kā daļu no prasībām kvalifikācijas ieguvei.

NKI var kļūt par pamatu uz kredītpunktiem balstītai sistēmai, kurā novērtēšanas vienības var kombinēt (uzkrāt), lai iegūtu pilnu kvalifikāciju vai lai pārnestu uz citu kvalifikāciju. Šīs novērtēšanas vienības var atzīt mācīšanos no dažādām situācijām: formālām, neformālām un ikdienas.

Nacionāls/ārējs atsauces punkts kvalifikāciju standartiem

Aizvien vairāk kvalifikāciju sistēmas tiek veidotas, balstoties uz prasībām, t.i. reaģējot uz iedzīvotāju vajadzības pēc mūžizglītības un uz globalizētā darba tirgus prasībām. Tas izskaidro, kāpēc kvalifikāciju sistēmas ir vairāk vērstas uz āru, meklējot atsauces punktus ārpus iestādēm, kuras nodrošina izglītību. Ārējie un skaidrie standarti tiek lietoti, tiecoties pēc starptautiskas nacionālo kvalifikāciju kvalitātes un darbaspēka kompetences atzīšanas, pateicoties apstiprinātai NKI. Tas ir būtiski, lai piesaistītu, piemēram, ārvalstu investīcijas un veicinātu nacionālo ražošanu un pakalpojumus globālajā tirgū.

Ārējo atsauču izvietojums ir būtiska NKI iezīme. Pirmais solis šajā virzienā ir definēt un aprakstīt kvalifikāciju līmeņus un to deskriptorus. Pateicoties kvalitātes nodrošināšanas mehānismu un kritēriju atbalstam, tiek ieviests neatkarīgs atsauces punkts, kuru var izmantot visas institūcijas un sektori. Otrais solis ir izveidot caurskatāmu un saskaņotu pieeju standartu izstrādei un atjaunošanai, iekļaujot skaidru norādi, ka šajā procesā jāiesaista arī sociālie partneri.

NKI var stiprināt izglītību apliecinājošu dokumentu ticamību, ieviešot redzamas, paredzamas un saskaņotas procedūras standartu izstrādei, mācīšanās rezultātu novērtēšanai un izglītību apliecinājošu dokumentu piešķiršanai. Atverot šo „melno kvalifikāciju kasti” un ieviešot saskaņotu nacionālo pieeju izglītību apliecinājošu dokumentu piešķiršanai, var mazināties šaubas par dažādu apliecību un diplomu relatīvo vērtību.

NKI var būt kā neatkarīgs atsauces punkts, ja:

- letvarstruktūrās izmantoti līmeņu deskriptori, kuri var uzkrāt atšķirības starp reģionālām un sektoru pieejām kvalifikācijām, bet kuri ir skaidri formulēti tā, lai varētu atšķirt vienu līmeni no otra.
- letvarstruktūrās izmantoti līmeņu deskriptori, kuri liekas atbilstoši ne tikai izglītības iestādēm, bet arī darba tirgus pārstāvjiem.
- letvarstruktūrās mācīšanās rezultāti izmantoti kā viena valoda dažādām ieinteresētajām pusēm, lai gan izglītības ceļi, apstākļi un prasības visā valstī var būt ļoti dažādas (pat attiecībā uz ļoti līdzīgām kvalifikācijām).

- Ietvarstruktūrās izmantoti mācīšanās rezultāti, kuri definē nepieciešamās mācīšanās standartu, bet ne kvalifikāciju saturu (t.i. konkrētus apgūstamos mācīšanās rezultātus, kuri ir definēti kvalifikācijas ietvaros); NKI var būt atvērta plašam mācīšanās veidu klāstam, vienlaicīgi saglabājot kvalitāti un uzticību.
- Ietvarstruktūrām nepieciešamas kvalitātes nodrošināšanas prasības par to, kā kvalifikācijas tiek veidotas un piešķirtas (novērtēšana, vērtēšana un atzīšana), kas nodrošina atbalstu ietvarstruktūrā iekļauto kvalifikāciju ticamībai. Tas nenozīmē, ka NKI iepriekš nosaka konkrētus kvalitātes nodrošināšanas procesus (tos sistēmā var regulēt kaut kas cits), bet visām NKI kvalifikācijām būtu jābūt nodrošinātai kvalitātei.
- Savstarpējās uzticības veidošana starp dažādām ieinteresētajām pusēm nodrošina iespēju NKI pieņemt dažādas mācīšanās formas, vienlaicīgi saglabājot ticamību un īpašumtiesības.

Mācīšanās ceļu un izaugsmes noskaidrošana

Raugoties no skolēnu/audzēkņu/studentu viedokļa, piedāvāto kvalifikāciju klāsts un to savstarpējās saiknes var būt diezgan mulsinošas. Daži mācīšanās ceļi var novest līdz strupceļiem, kas tādā gadījumā mazina vēlēšanos mācīties. Karjeras konsultācijām un informācijai ir būtiska nozīme, lai liktu NKI atklāt caurlaidības radīšanas pievienoto vērtību. Skolēni/audzēkņi/studenti ir jāinformē par iespējām veidot savu mācīšanās ceļu, un šai informācijai jābūt viņiem pieejamai un saprotamai. Skolēniem / audzēkņiem / studentiem nav obligāti jāpārzina pati ietvarstruktūra.

Uzticība iesaistītajā pusēm ir būtiska, lai veicinātu pārnesi un izaugsmi, izmantojot NKI. Ja izglītības īstenotāji / izglītību apliecinājošo dokumentus piešķiršošās institūcijas cenšas atrast pilnīgi vienādas vai perfekti atbilstošas mācīšanās daļas, kad jāatzīst izglītība no citiem sektoriem, pārnese būs problemātiska. Saglabājot kvalifikāciju kvalitāti, izglītības īstenotājiem vai izglītību apliecinājošo dokumentus piešķiršām institūcijām ir jābūt zināmā mērā iecietīgiem, piemēram, attiecībā par iestāšanās un pārneses prasībām.

NKI var palīdzēt ieviest skaidrību:

- Padarot skaidras saiknes starp kvalifikācijām. Izmantojot līmeņus un deskriptorus, NKI pilnveido iedzīvotājiem un izglītības īstenotājiem izaugsmes ceļu likumību.
- Koncentrējoties uz mācīšanās rezultātiem. Kvalifikāciju struktūras, kas koncentrētas uz izglītības ceļiem, apgrūtina izaugsmes un pārneses iespējas un ierobežo pieejamību, veicinot formālās izglītības privilēģēto stāvokli. Mācīšanās rezultātu izmantošana, lai formulētu kvalifikāciju standartus, rada cilvēkiem iespējas sasniegt šos rezultātus dažādos veidos. Turklāt, mācīšanās rezultātu izmantošana sekmē sadarbību starp izglītības iestādēm (sektora ietvaros un starp dažādiem sektoriem, piemēram, starp profesionālo un augstāko izglītību).
- Izmantojot vienības un kredītpunktus. Lai sadalītu kvalifikācijas pa mazākiem elementiem un lai tās aprakstītu, dažās kvalifikāciju ietvarstruktūrās ir iekļauta vienību un/vai kredītpunktu izmantošana. Kvalifikāciju pārnesamās daļas, vienības un kredītpunkti nodrošina augošu kvalifikāciju iegūšanu un veicina pieejamību.

Pieaugoša kvalifikāciju pārnesamība

Dažreiz izglītību apliecinājošs dokuments var ierobežot pieeju tālākai izglītībai vai darbam. Dažkārt tas notiek, pateicoties kvalifikāciju šaurajam un specifiski kādam darbam

veltītajam raksturam. Tas var notikt arī, pateicoties šaurajam iesaistīto partneru lokam, kas ir iesaistījušies kvalifikāciju izstrādē un piešķiršanā.

NKI var paplašināt zināšanas par kvalifikāciju saturu un izplatību, kā arī var ļaut skolēniem/audzēkņiem/studentiem to izmantot dažādās situācijās. Atkal mācīšanās rezultātu izmantošana palīdz pārnest kvalifikācijas, tāpat arī kvalitātes nodrošināšanas vide, kuru NKI rada ap kvalifikācijām.

NKI (un tai piedēvēto funkciju) starptautiskajai mobilitātei un caurskatāmībai ir aizvien lielāka nozīme. Starptautisko mobilitāti jau nodrošina dažas kvalifikācijas, kuras ir izstrādājušas starptautiskas institūcijas un kuras ir novērtētas un piešķirtas saskaņā ar instrukcijām. Šo starptautisko kvalifikāciju novērtēšanu var sekmēt, ja tās atbilst NKI prasībām un ir iekļautas ietvarstruktūrā.

Kredītpunktu pārnese ir būtisks veids, kā dažas ietvarstruktūras veicina pārnesamību, t.i. nodrošinot, ka ietvarstruktūrā ir iekļautas vienības, kuras var kombinēt dažādos veidos, lai ļautu izveidot kvalifikāciju, kas atbilst skolēnu/audzēkņu/studentu nākotnes vajadzībām.

Kā platforma, lai ieinteresētās puses stiprinātu sadarbību un uzticēšanos

Ieinteresēto pušu loks, kuras var iesaistīt NKI, ir plašs. Pie ieinteresētajām pusēm pieder visu veidu izglītību īstenojošās iestādes, izglītības dokumentus piešķirošās iestādes un kvalifikāciju lietotājus darba tirgū un ārpus tā. Daži galvenie partneri var nebūt iesaistīti kvalifikāciju izstrādē un koordinēšanā. Tāpēc nav vajadzīgs instruments, lai uzturētu sadarbību un veicinātu uzticību, kā arī lai veiktu šo uzdevumu ārpus parastās kopienas. Galvenais izaicinājums ir sapulcināt visas attiecīgās ieinteresētās puses „vienā telpā”; aizvien vairāk tiek uzsvērtā NKI loma šajā procesā. Ievērojama īpašumtiesību radīšanas nozīme, izmantojot sadarbību, ir saistīta ar vajadzību radīt savstarpēju uzticību. Ja NKI ir paredzēta, lai savienotu dažādus izglītības līmeņus un sektorus, priekšnoteikums ir savstarpēja uzticība.

Veidojot NKI, īpaša uzmanība ir jāpievērš darba tirgus pārstāvju iesaistīšanai. Jāiekļauj ne tikai sociālie partneri, uzmanība jāpievērš arī lomai, kāda ir izglītības īstenošanai privātajā sektorā gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī. Ieinteresētajām pusēm ir jābūt pārliecinātām, ka sistēmai vajag mainīties un ka NKI nodrošinās labumus.

Labāka nacionālās reformu politikas saskaņotība

Mūžizglītības reformas programmas ir tik plašas un dažādas, ka tās var likties fragmentāras attiecībā uz veidu, kā tiek izmantota kvalifikāciju sistēma. Dažās valstīs reformu programmās jāiekļauj reģionālās, kā arī plašākas nacionālās intereses.

NKI var nodrošināt mērķi reformas programmas vadīšanai un kalpot kā koordinācijas funkcija ar jaunu struktūru reformu pārvaldei. Daudzām NKI ir uzdevums radīt izglītības struktūru. Tāpēc NKI var radīt iespēju daudzām ieinteresētajām pusēm veidot vienotu instrumentu, kas atbalstītu dažādus mērķus kvalifikāciju sistēmā(s).

Lai radītu pievienoto vērtību iepriekš aprakstītajam, vairakkārt ir minēta prasība pēc uzticības un īpašumtiesībām. Tādēļ ir svarīgi veidošana procesā apvienot dažādas ieinteresētās puses (no kvalifikāciju sistēmas(-u) un ārpus tās (tām), piemēram, no darba tirgus). NKI veidošana rada iespēju dialogam ne tikai starp izglītības sektoriem, bet arī ar darba tirgus pārstāvjiem.

Stingrāks pamats starptautiskajai sadarbībai, izpratnei un salīdzināšanai

Politikas mācīšanās prasa izprast gan nacionālo sistēmu, gan citas sistēmas, kas var veicināt uzlabojumus nacionālajā sistēmā. NKI var būt pamats izpratnei par mācīšanās veidiem, kas valstī tiek atzīti, kā tie tiek vērtēti un kā kvalifikāciju sistēma funkcionē, lai piešķirtu kvalifikācijas. Tāpēc NKI ir potenciāls veicināt starptautisku izpratni par nacionālo kvalifikāciju sistēmām. Būs svarīgi izpētīt, kā topošās NKI var atbalstīt un sekmēt pastāvošo institūciju, piemēram, ENIC un NARIC (augstākās izglītības kvalifikāciju jomā), paveikto darbu.

EKI ir instruments šādas izpratnes veicināšanai – radot uz mācīšanās rezultātiem balstītus līmeņus, EKI ir kā tulkošanas ierīce starptautiskai izpratnei. Taču aizvien vairāk noskaidrojas, ka bez EKI nacionālajām kvalifikāciju sistēmām vajag skaidrus un nostiprinātu pamatus to līmeņiem, lai atsauktos uz EKI un lai tulkošana balstītos uz labu izpratni.

Valdības arī ir ieinteresētas zināt, vai kvalifikāciju sasniegumu līmeņus valstī var salīdzināt ar tiem līdzīgiem citās valstīs, jo tautsaimniecības konkurētspēja var būt atkarīga no labiem salīdzinājumiem.

Labumu realizēšana individuāliem skolēniem/ audzēkņiem/ studentiem

Papildus labumiem, kurus NKI var sniegt attiecībā uz pieaugošu saskaņu, caurskatāmību, izplatību, pārnesamību un izaugsmi iedzīvotājiem, vērta atkārtot, ka NKI nepiedāvā labumus tieši skolēniem/audzēkņiem/studentiem, bet gan ieinteresētajām pusēm – karjeras konsultantiem un skolotājiem, – kuri realizē NKI labumus iedzīvotājiem.

Vienības un kredītpunkti kā NKI elementi ir instrumenti, kuri rada iespēju atzīt mācīšanos biežāk un tādā veidā, kas ietaupa naudu un laiku, tādējādi uzturot motivāciju, kā arī elastību. Vienības un kredītpunkti kā NKI iezīmes arī padara cilvēku izaugsmi mazāk abstraktu un līdz ar to atkal rada motivāciju un elastību.

Lai sasniegtu galveno mērķi par vairāk izmantotu un plašāku mūžizglītību, individuāls iedzīvotājs ir jāuztver kā galvenā ieinteresētā puse. Taču pārsteidzošā kārtā persona, kura ir motivēta mācīties, var nenovērtēt NKI vai pat par to nezināt. NKI ir līdzeklis, kā visa kvalifikāciju sistēma varētu veiksmīgāk reaģēt uz iedzīvotāju un darba tirgus vajadzībām – šī spēja reaģēt, iespējams, ir patiesais pievienotās vērtības mērs.

4. NKI veidošana – jautājumi un izvēles

NKI definēšanas un ieviešanas procesu var iedalīt vairāk vai mazāk izteiktos posmos. Labāka šo posmu izpratne var palīdzēt iesaistītajām pusēm organizēt šo procesu un sasniegt attiecīgos politikas mērķus. Pievēršoties šiem posmiem, atklājas arī, ka NKI ir dinamiski un attīstību veicinoši instrumenti, kurus nepieciešams laiku pa laikam pārskatīt. IDO (*op.cit.* ILO, 2007) izdala trīs galvenos posmus:

- ▶ **Mērķis un mērogs:** Lēmumi par mērķiem, kurus NKI palīdzēs sasniegt un par izglītības sektoriem, kuri ir jāiekļauj.
- ▶ **Stratēģija:** Lēmumi par to, cik vienotai vai centrāli kontrolētai vajadzētu būt NKI, par papildus politikas pasākumiem, kuri būtu nepieciešami, un par to, kas jādara, lai ieviestu NKI.
- ▶ **Veidošana un ieviešana:** Lēmumi par to, kā NKI tiks veidota un ieviesta un kā tā tiks pārvaldīta un vadīta.

IDO piedāvā virkni būtisku atziņu attiecībā uz dažādu posmu izpildīšanu un paplašināšanu, no kurām dažas ir uzskaitītas zemāk.

Galvenās atziņas saistībā ar NKI veidošanu

- Lai gan gala mērķis var būt izveidot vispusīgu NKI, tam nav jābūt vienpakāpes procesam.
- Jālieto modelis, kas pieļauj sektoru atšķirības vienā ietvarstruktūrā tādā veidā, kas vislabāk atbilst nacionāliem apstākļiem.
- NKI ieviešanas veiksmes pamatā ir attīstīt plašu stratēģiju, kurā ņemti vērā visi veiksmi ietekmējošie faktori. Galvenais attīstīt savstarpēju uzticību.
- Ātri jāattīsta pamata ietvarstruktūra, tad jāizmanto pragmatiska pieeja īstenošanai, balstoties uz nacionāliem principiem.
- Katrai valstij būtu jāizstrādā risinājums, kas atbilst tās izmēram, tradīcijām un pastāvošajām struktūrām. NKI kvalitātes nodrošināšanai būtu jākoncentrējas uz svarīgāko – dažreiz „mazāk ir vairāk”.
- Rezultāti ir noderīgi, ja tiek izmantoti elastīgi.
- Izaicinājums ir strādāt ar ieinteresēto pušu uzskatiem un radīt uzticību jaunajai sistēmai un spēju to pieņemt.

Avots: ILO, 2007

*Arjen Deij*¹⁹ ņem vērā Taka (*Tuck*) analīzi, kā arī iesaka mazliet atšķirīgu, sešu posmu pieeju. Šī pieeja, kura atspoguļo Eiropas Izglītības fonda pieredzi, sadarbojoties ar virkni valstu Austrumeiropā, Ziemeļāfrikā un Centrālāzijā par NKI jautājumiem, uzsver NKI instrumentu dinamisko raksturu, pasvītrojot, ka veiksmē ir atkarīga no sistemātiskas pārbaudes un pārskatīšanas (ETF, *op.cit.*). Šo punktu labi parāda arī Apvienotās Karalistes pieredze, kur oriģinālās NKI, kas izveidotas 1990-tajos gados, tiek sistemātiski pārskatītas, ieviešot ievērojamas izmaiņas un korekcijas.

¹⁹ Towards a common understanding of the development stages of NQFs, ETF Working Paper, vēl nav publicēts (<http://etf.europa.eu/>).

- ▶ Pētniecības posms, kura laikā vēl nav panākta vienošanās, vai valstij vajag NKI, kurš tiek izmantots, lai apspriestu par un pret NKI kā politikas instrumentam un iespējamās alternatīvas.
- ▶ Konceptuālais posms, kura laikā valstis apspriež, veido un definē nākotnes ietvarstruktūras racionālās un galvenās aprises.
- ▶ Izstrādes posms tiek izmantots, lai veidotu nacionālo ietvarstruktūru un ieinteresētās puses vienotos, kā to vajadzētu ieviest.
- ▶ Pārbaudes posms tiek izmantots, lai pārbaudītu un attīstītu instrumentus, kas paredzēti ieviešanas darbību plānošanas īstenošanai un atbalstam.
- ▶ Ieviešanas posms parasti sākas ar kapacitātes un institūciju veidošanu, kvalifikāciju iestrādāšanu ietvarstruktūrā, tam seko pievēršanās kvalitātes nodrošināšanai, kas ir saistīta ar novērtēšanu, izglītības dokumentu piešķiršanu, īstenošanas procesiem, kā arī ar ietvarstruktūras koordinēšanu, regulēšanu un vadīšanu, ieskaitot ilgtspējīgu finansējumu un IKT sistēmas.
- ▶ Pārskatīšanas posmā tiek pārskatīts ietvarstruktūras progress un ietekme, tam bieži seko atkārtota konceptualizācija, izstrāde, pārbaude, ieviešana u.t.t.

Šie posmi parāda pašreizējo NKI attīstību Eiropā²⁰. No 32 valstīm, kuras piedalās „Izglītības un apmācības 2010” darba programmā, vairākumu var sadalīt pa orientācijas, konceptuālo un izstrādes posmiem. Taču 2009. un 2010.gada laikā aizvien lielāks valstu skaits būs gatavas pāriet uz pārbaudes un ieviešanas posmu. Šo izkārtojumu atbilstoši attīstības posmiem parāda sekojoši piemēri:

- ▶ Norvēģija un Nīderlande pašlaik rīko diskusijas par vispusīgas NKI priekšrocībām un trūkumiem.
- ▶ Zviedrija un Somija pēdējo divu gadu laikā ir pārgājušas no orientācijas uz konceptuālo un izstrādes posmu.
- ▶ Austrija un Vācija drīz pāries no konceptualizācijas un izstrādes uz pārbaudīšanu (testēšanu).
- ▶ Beļģija (VL) tagad ir pārgājusi uz reālu ietvarstruktūras ieviešanu.
- ▶ Īrijā pārskatīšana tuvojas noslēgumam. Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā ir pabeigta esošās NKI atkārtotā konceptualizācija un ir ieviesta jauna kvalifikāciju un kredītpunktu ietvarstruktūra.

Tas apstiprina iepriekš teikto, ka NKI attīstība jāuztver kā dinamiska un pastāvīga attīstība. Tas arī parāda, ka ietvarstruktūras tehniskās iezīmes ir svarīgas, bet mazāk svarīgas kā sadarbības procesi, kurus tās veicina.

²⁰ Atbilstoša ir arī desmit soļu pieeja, kura izveidota Kvalifikāciju ietvarstruktūrām Eiropas Augstākās izglītības telpā.

5. NKI modeļi

NKI attīstīšanās Eiropā un citur parāda, ka vīzijas un mērķi saistībā ar NKI pa valstīm ir ļoti atšķirīgi. No sākuma dažas valstis aplūkos iespēju pastāvošos skaidros kvalifikāciju līmeņus atspoguļot diagrammas veidā – parasti kā režģi. Šī klasifikācija ir kā nacionālās kvalifikācijas sistēmas reprezentācija un kā spēcīgs saziņas līdzeklis. Nav plānots kaut ko mainīt²¹, un tas balstās uz pastāvošo pārliecību par pašreizējo sistēmu. Šāda veida „*status quo*” NKI ir retas, ticamāk, ka ieviešot NKI tiek izstrādāta, lai sasniegtu dažus vai visus pievienotās vērtības aspektus, kuri ir aprakstīti iepriekšējā nodaļā.

NKI sasniedz pievienoto vērtību, pateicoties struktūrai vai veicot ietvarstruktūrām piedēvētās funkcijas. Funkcijas nereti ir tādas norises kā papildus kvalitātes nodrošināšana, papildus vērtēšanas norises (tādas kā neformālās un ikdienas izglītības) vai jaunas kvalifikācijas nelabvēlīgām grupām. Tagad ir izpētīts nedaudz sīkāk²², kā pievienot NKI vērtību, izmantojot tās struktūru.

Pirmais struktūras elements, kas būtu jāņem vērā, ir, cik plašs būs NKI mērogs: vai tas aptvers visas nacionālās kvalifikācijas (ieskaitot) vai aptvers tās, kuras rodas specifiskās izglītības sistēmas daļās, piemēram, augstākajā vai profesionālajā izglītībā? Otrais struktūras elements ir pakāpe, līdz kurai NKI tiks izstrādāta, lai saistītu dažādas izglītības daļas (sektorus)²³ – vai tā centīsies parādīt dažus vienotus līmeņus šīm dažādajām izglītības sistēmas daļām vai tā centīsies šīs daļas apvienot tā, ka mācīšanās rezultātus, novērtēšanas vienības, kredītpunktus un kvalifikācijas var sadalīt pāri pastāvošām robežām? Šie divi struktūras elementi (aptveršanas mērogs un savienošana) ir spēcīgi un svarīgi vairāku iemeslu dēļ; ne tikai tāpēc, ka tie palīdz saskaņot un izprast kvalifikāciju sistēmas kopveselumā, bet arī tāpēc, ka veicina pieejamību, sekmē mācīšanās pārnesi un veicina pilnveidotu izaugsmi mūžizglītībā. Tādēļ ir derīgi aplūkot dažādu veidu ietvarstruktūru tipoloģiju.

NKI tipoloģija

NKI sākumpunkts ir slēpta iedzīvotāju izpratne par to, ko ietver kvalifikācijas un kā tās atver durvis uz jaunu mācīšanos, jauniem darbiem vai augstāku atalgojumu. Cilvēki zina, ka izglītību apliecinošs dokuments ir nepieciešams augstskolai vai lai iekļūtu darba tirgū kā prasmīgs strādnieks. Šīs slēptās zināšanas par kvalifikāciju līmeņiem dziļi sakņojās nacionālajā kultūrā un ir pārsteidzoši konsekventas katrā izglītības sistēmas sektorā. Starp sektoriem nepastāv formālas saiknes un nav vajadzīga vai acīmredzama kāda diagramma, režģis vai klasifikācija. Var teikt, ka katrai valstij ir skaidra NKI, kas balstās uz šīs slēptās izpratnes.

Sektori bieži paskaidro savu kvalifikāciju līmeņu struktūru un mācīšanās programmu tipus, kuri parasti noved pie dažādiem kvalifikāciju līmeņiem. Šajā gadījumā var konstatēt

²¹ Jāpiezīmē, ka pieredze liecina, ka kvalifikāciju kodēšana jebkurā gadījumā noved pie pārmaiņām NKI pamata daļās, *Scottish Credit and Qualifications Framework* ir lielisks piemērs

²² Pastāv cita veida faktori, kuri jāņem vērā, izstrādājot NKI, piemēram, tās iespējamā izmantošana kā regulējošu instrumentu, kam ir nepieciešamas papildus kvalitātes nodrošināšanas procedūras, vai arī ietvarstruktūru atbalsta valdība (iespējams, likums) vai tā ir balstīta uz brīvprātīgu ieinteresēto pušu iesaistīšanos.

²³ Radušās šaubas, ka vispusīgas ietvarstruktūras, kas aptver visas nacionālās kvalifikāciju sistēmas daļas, nodrošinās pārāk vispārīgu atsauces punktu, iespējams, mazinot tradīciju un izglītībā eksistējošo pieeju (pozitīvo) dažādību. Lai gan šīs šaubas ir jāuztver nopietni, katrā valstī ieinteresētajām pusēm ir jāizlemj par līdzsvaru starp specializēto un vispārējo ietvarstruktūras aptveršanas mērogu. Dažās ietvarstruktūrās vispārīgam līmeņu aprakstam ir pievienots detalizētāki, uz sektoriem balstīti, apraksti.

struktūras izmantošanu tādā veidā, kas ļauj pievienot NKI vērtību papildus tām, kuras piedāvā skaidra NKI. Šīs kvalifikāciju līmeņu hierarhijas ir **sektoru ietvarstruktūras**, kuras ir apstiprinājušas sektorā iesaistītās puses. Augstākās izglītības galvenās kvalifikācijas tiek klasificētas līmeņos; vidējo izglītību apliecinošie dokumenti bieži tiek raksturoti kā pamata līmenis, augstāks līmenis tiek nodrošināts, paliekot izglītībā virs obligātā skolas beigšanas vecuma. Profesionālajā izglītībā situācija bieži ir sarežģītāka, bet ir iespējams saskatīt kompetences struktūru pamata prasmēs: daļēji prasmīga kompetence (*semi skilled competence*), prasmīga darbinieka kompetence (*skilled worker competence*) un padziļināta speciālista kompetence (*advanced specialist competence*). Dažās valstīs atsevišķi sektora kvalifikāciju līmeņi ir paskaidroti, izmantojot līmeņu deskriptorus – Boloņas procesa ietvaros ir izstrādāts līmeņu deskriptoru modelis augstākajai izglītībai. Šīs nacionālās sektoru ietvarstruktūras parasti ir nodalītas no citām sektoru ietvarstruktūrām, taču, iespējams, tiek izmantotas neformālas saiknes starp šiem sektoriem.

Pastāv NKI, kuras cenšas izmantot citu pievienotās vērtības līdzekli – saiknes starp sektoru NKI – kā vērtības pievienošanas līdzekli, kas paredzēts kvalifikāciju lietotājiem. Šīs saiknes veido **apvienojošās NKI** (*bridging NQFs*), kas pastāv reizē ar sektoru ietvarstruktūrām. Apvienojošā NKI aptver sektoru ietvarstruktūru līmeņus un bieži iekļauj līmeņu deskriptorus, kuri pielāgojas atsevišķu sektoru ietvarstruktūru īpašībām. Savienošana ir paredzēta, lai veicinātu caurskatāmību un caurlaidību starp sektoru NKI joslām un veicinātu jaunu izaugsmes ceļu attīstību. Tas ievieš saskanību nacionālajā kvalifikāciju sistēmā.

Ietvarstruktūru apvienošana ir atkarīga no pastāvošām atsevišķām sektoru ietvarstruktūrām, kuras pārvalda sektoru intereses. Pastāv spēcīgāka veida apvienošana, kas ļauj NKI savienot sektoru ietvarstruktūras jaunā **integrētā ietvarstruktūrā**. Šīs ietvarstruktūras ir formāla saikne starp dažādiem izglītības sektoriem; tās sastāv no viena līmeņu un deskriptoru kopuma, kas aptver visus izglītības sektorus. Katrs sektors izmanto šo vienoto līmeņu un deskriptoru kopumu kā savu ietvarstruktūru. Nepastāv atsevišķas sektoru ietvarstruktūras.

Kopsavilkumā mācīšanās mācot aktivitātes liecina, ka pastāv trīs izteikti NKI veidi – katrs spēj pievienot vērtību kvalifikāciju sistēmai, kvalifikāciju līmeņiem paliekot skaidri noteiktiem un sektoriem paliekot vairāk vai mazāk neatkarīgiem vienam no otra. Šie trīs veidi ir apkopoti tabulā zemāk.

Ietvarstruktūras tips	Pazīmes
Sektora	Definētu kvalifikāciju līmeņu virkne vienam vai vairākiem izglītības sektoriem (vispārējās, profesionālās, augstākās, pieaugušo izglītības). Dažām sektoru ietvarstruktūrām var būt līmeņu deskriptori. Nepastāv skaidras NKI saiknes starp sektoru ietvarstruktūrām, kas veidotas dažādiem izglītības sektoriem.
Apvienojošā	Pastāv kopīgs kvalifikācijas līmeņu kopums, kas aptver visus izglītības sektorus. Dažiem šiem kopīgajiem līmeņiem var būt deskriptoru kopums. Kā pamats šai apvienojošai ietvarstruktūrai ir atsevišķas sektoru ietvarstruktūras. Apvienojošā ietvarstruktūra veido formālu saikni starp dažādiem izglītības sektoriem.
Integrētā	Pastāv viens līmeņu un deskriptoru kopums, kas aptver visus izglītības sektorus; katrs sektors izmanto šo līmeņu un deskriptoru kopumu kā savu ietvarstruktūru. Nepastāv atsevišķas sektoru ietvarstruktūras. Integrētā ietvarstruktūra veido formālu saikni starp dažādiem izglītības sektoriem.

Kā minēts iepriekš, apvienojošās un integrētās ietvarstruktūras var uztvert kā vispusīgas ietvarstruktūras, ja tās aptver visus izglītības sektorus.

Tipoloģija un vērtības pievienošana

Visas NKI var iedalīt pēc šīs tipoloģijas un Eiropas valstīs var atrast visu veidu piemērus. Tipoloģija parāda gradāciju no neitrālas NKI, kas atspoguļo pastāvošos tiešos nacionālo kvalifikāciju līmeņus diagrammas veidā, līdz spēcīgam instrumentam kvalifikāciju sistēmu veidošanā, kas var veicināt mūžizglītību. Skaidrs, ka spēcīgākajai integrētajai ietvarstruktūrai ir potenciāls radīt vairāk pievienotās vērtības aspektus nekā atsevišķām sektoru NKI. Taču šādas integrētās ietvarstruktūras visticamāk prasīs vairāk laika, lai tās izstrādu un ieviestu, jaunu infrastruktūru un lielāku ieinteresēto pušu iesaistīšanos nekā citi ietvarstruktūru („*status quo*”) tipi. Kā minēts iepriekš, ietvarstruktūras būtu jāuztver kā klasifikācijas ar „vīziju”, tādēļ politikas veidotāji vairumā valstu tiecas pēc pretenciozām ietvarstruktūrām, kuras ticamākais atnesīs maksimālo pievienoto vērtību.

Ir iespējams izveidot integrētās NKI, izmantojot virkni posmu; pastāv ietvarstruktūru piemēri, kad no visvienkāršākajām sektoru ietvarstruktūrām ir attīstītas integrētās ietvarstruktūras. Tipoloģija pati parāda posmus, kā tiek sasniegta integrētajai ietvarstruktūrai piedēvētā pievienotā vērtība, – kad ar vīziju – var mobilizēt resursus un ieinteresētās puses, lai izveidotu tāda veida pārvaldes infrastruktūru, kādu prasa integrētā ietvarstruktūra.

Integrētās ietvarstruktūras ir acīmredzami pievilcīgas, bet pastāv sektoru ietvarstruktūru iezīmes, kuras atbalsta specializāciju un kvalifikāciju attīstību sektoru ietvaros. Pastāv viedoklis, ka saskaņota un integrēta ietvarstruktūra ir pārāk vispārināts modelis, kas neatspoguļo kvalifikāciju realitāti attiecīgajā valstī. Skaidrs, ka ietvarstruktūras veidošanas procesa gaitā šīs neskaidrības viedoklī par integrēto ietvarstruktūru trūkumiem ir jāatrisina, un ieinteresētajām pusēm ar izteiktu sektorālu viedokli būtu jāuztver ietvarstruktūras veidošanas process kā tāds, kurā netiek mazināta sektorālo interešu un specifisko zināšanu nozīme par to, kā kvalifikācijas atbilst attiecīgā sektora prasībām. Kvalifikāciju izstrādei un attīstībai ir jāpaliek specializētai, tā ir kvalitātes būtība sektorālo interešu ievērošanai, vienlaicīgi šīm kvalifikācijām vajag pietiekami labi iederēties nacionālajā ietvarstruktūrā, ja vien sektori vēlas iegūt no pieaugošās sistēmas saskaņotības un caurskatāmības.

Vēl būtu jāņem vērā citi apsvērumi, klasificējot ietvarstruktūras, un nereti tie ir plašāki nekā iepriekš aprakstītā pieeja. Piemēram, ietvarstruktūru atšķirības var atklāties pakāpē, līdz kurai tās ir nacionālās norises, kas vadītas no augšas uz leju (*top-down*), vai tā ir organiska attīstība, pateicoties ieinteresēto pušu darbam, cenšoties sasaistīt kvalifikācijas. Vēl viena ietvarstruktūru atšķirība ir pakāpe, līdz kurai tās ir definētas kā stingri modeļi, kas prasa precīzu kvalifikāciju raksturojumu vai kā nenoteikts izvietojums, kurā kritēriji kvalifikāciju piesaistīšanai līmeņiem ir vispārīgāki un tos var brīvāk interpretēt.

EKI kā mūžizglītības ietvarstruktūra

EKI ir mūžizglītības ietvarstruktūra un ir balstīta tikai uz mācīšanās rezultātiem, kas radušies jebkuras mācīšanās kontekstā. Tāpēc tā ir integrēta ietvarstruktūra un var būt kā kopīgs atsauces punkts vispārējai, profesionālai un augstākajai izglītībai. Tā spēj arī pielāgoties izglītībai, kura iegūta, pateicoties neformālās un ikdienas izglītības vērtēšanai. Taču EKI var sasniegt šo integrēto stāvokli tikai tad, ja atsevišķas nacionālās sistēmas, kuras tai ir pielīdzinātas, arī var integrēt šos dažādos mācīšanās kontekstus. Līdz ar to EKI kā mūžizglītības ietvarstruktūra iedrošina NKI pieņemt integrēto ietvarstruktūru formu.

6. Atbalsta radīšana Nacionālajām kvalifikāciju ietvarstruktūrām

NKI rada iespēju sadarbībai un partnerības stiprināšanai. Taču ietvarstruktūras negarantē, ka būs šāda sadarbība un ka radīsies jaunas partnerības. Gluži otrādi, slikti plānota un neveikli ieviesta NKI var apdraudēt pastāvošās attiecības un sadarbības mehānismus. Valstu pieredze, kuras ir izveidojušas NKI, – kā arī to valstu viedoklis, kuras pašlaik veido NKI, – norāda uz sekojošiem galvenajiem risināmiem jautājumiem, lai mobilizētu atbalstu.

Vai NKI ir vajadzīga?

Ieinteresētajām pusēm ir jābūt pārliecinātām, ka sistēmai ir nepieciešams mainīties un ka NKI nodrošinās labumus. NKI veidošanai acīmredzot vajadzētu pievienot vērtību un piedāvāt risinājumus skaidri definētām problēmām. IDO (ILO, *Tuck, op.cit.*) to formulē kā trīs atsevišķus jautājumus:

Vai ir kāda problēma?

Kas tieši ir problēma?

Kā NKI var palīdzēt risināt šo problēmu?

Iepriekš aprakstītās pievienotās vērtības jomas nodrošina skaidru sākumpunktu, lai ieinteresētās puses izlemtu par NKI nepieciešamību. Taču, lai tam būtu kaut kāda vērtība, visiem partneriem jāatbild uz šo jautājumu no sava specifiskā skatu punkta. Diskusijas mācīšanās mācot klasterī parāda ievērojamu atbalstu neatkarīgiem koordinatoriem, kuri saglabā spēju ņemt vērā visu iesaistīto pušu intereses. Dažādas puses ar NKI saista dažādas intereses. Lai gan ir jāmeklē kompromiss, būtiski ir arī, ka visu pušu intereses tiek apspriestas. Protams, ne vienmēr būs iespējams panākt vienošanos (vai patiesi censties vienoties) – šajos gadījumos NKI var palīdzēt noskaidrot nostājas un viedokļus. Vienīgi, ja NKI atbilst dažādām pušu interesēm, tiks attīstītas īpašumtiesības.

Interesants piemērs, kā organizēt šādu procesu, ir Austrijas nacionālais konsultēšanās process par NKI radīšanu (2008), kurā tika iesaistītas visas ieinteresētās puses, lai runātu par NKI nepieciešamību un potenciālo mērogu. Īrijas NKI sagatavošana no 2003.gada arī var būt piemērs. Jāuzsver, ka atbalsta mobilizācija ir pastāvīgs process, kurš ir jāpaplašina un jāpadziļina, turpinoties ietvarstruktūras ieviešanai.

Nepieciešamība pēc plašas iesaistīšanās

Vispusīgas NKI vīzija, kas ir aprakstīta šajā rakstā, noteikti prasīs plašu ieinteresēto pušu – gan formālās izglītības sistēmas ietvaros, gan ārpus tās – iesaistīšanos.

Uz šādas iesaistīšanās nepieciešamību norāda plašās funkcijas, kuras pašlaik pilda kvalifikācijas. Kvalifikācijas (bez tam) atklāj specifiskās mācīšanās pieredzes un mācīšanās rezultātu raksturu un profilu, kā arī norāda uz specifiskās mācīšanās pieredzes un mācīšanās rezultātu (izplatības) līmeni un vērtību. Turklāt, kvalifikācijas tiek izmantotas personu atlasei (izglītībai, darba tirgum), tām ir nozīmīga loma darba tirgus regulēšanā (norādot pieejas tiesības, samaksu un statusu), kā arī regulē pieprasījumu un piedāvājumu izglītībā. Nav iespējams ignorēt kvalifikāciju nozīmi izglītības sistēmas kontrolēšanā (atbildības dēļ).

Jāuzsver, ka, lai gan izglītības nodrošinātāji ir galvenie kvalifikāciju ietvarstruktūru izstrādātāji un ieviesēji, jāiesaista arī virkne kvalifikāciju lietotāju un jānosaka to lomas.

Īpaši tas attiecas uz darba tirgus pārstāvjiem, sevišķi darba devēji, arodbiedrības, sektoru organizācijas un profesionālās apvienības.

Nepieciešamība padziļināt iesaistīšanos procesā

NKI var viegli pieņemt kā iniciatīvas, kas vadītas no augšas uz leju (*top-down*), kurām ir neievērojama saistība ar institūcijām un iedzīvotājiem reģionālā, institūciju un vietējā līmenī. Pievienotās vērtības jomas, kas atspoguļotas 3.nodaļā, nevar realizēt bez ieviešanas procesa padziļināšanas un bez papildus ieinteresēto pušu iesaistīšanas.

Šo nepieciešamību uzskatāmi parāda izaicinājumi, kuri ir saistīti ar uz mācīšanās rezultātiem balstītas pieejas izmantošanu NKI izstrādē. Lai gan ir būtiski vienoties par uz mācīšanās rezultātiem balstītu deskriptoru kopumu, kas paskaidro NKI, šī procesa pievienotā vērtība tiks realizēta tikai tad, kad mācīšanās rezultāti tiks izmantoti konkrētu kvalifikāciju aprakstīšanai, tādējādi nodrošinot konsekventas stratēģijas standartu, izglītības programmu un novērtēšanas metožu un pieeju definēšanai un izstrādei.

Iepriekš teiktais parāda trūkumus viedoklim, ka NKI ir vienkārša klasifikācija, kas attēlo pastāvošās kvalifikācijas caurskatāmākā un pieejamākā veidā. Lai gan tas nav mazsvarīgi, tādus jautājumus kā pieaugoša izplatība, plašāku mācīšanās formu atzīšana un pieaugoša pārnesamība var risināt, vienīgi padziļinot iesaistīšanos.

Nepieciešamība pēc atvērta procesa

NKI definēšanas un attīstīšanas procesam būtu jābūt atvērtam, un ieinteresētajām pusēm būtu jāvar pievienoties jebkurā posmā. Ne visas puses būs ieinteresētas piedalīties no paša sākuma, lai gan ir svarīgi, ka galvenie partneri tiek iesaistīti. Svarīgi saglabāt iespēju iesaistīt partnerus kādā vēlākā posmā. Lai gan dažas valstis var izvēlēties izstrādāt ierobežotas ietvarstruktūras, kas paredzētas daļai no kvalifikāciju sistēmas (profesionālā izglītība, augstākā izglītība), tas neizslēdz pakāpenisku procesa paplašināšanu. Tas pats attiecas uz pakāpenisku ietvarstruktūru paplašināšanu, lai iekļautu profesionālos sektorus un ieinteresētās puses no brīvprātīgā un privātā sektora.

Nepieciešamība pēc „neitrālas” ietvarstruktūras koordinēšanas un vadības

Vispusīgu NKI, kas pievēršas kvalifikāciju sistēmu fragmentārajam raksturam, nevar izmantot bez skaidras un uzticamas koordinēšanas. Šādas koordinēšanas trūkums ir galvenā problēma daudzās valstīs, kuras pašlaik veido NKI. Galvenās globālās problēmas tādas kā pieejamība, izaugsme, pārnese un pārnesamība pašlaik netiek atbilstoši risinātas koordinēšanas starp sektoriem un interesēm trūkuma dēļ. Jo plašāku sistēmas daļu iekļauj ietvarstruktūrā, jo steidzamāka kļūst šī koordinēšanas problēma. Tāpēc, radot atbalstu vispusīgai NKI, nepieciešams definēt un ieviest nacionālos vadības mehānismus, kuri ir kas vairāk nekā izglītības īstenošanu un lietotāju interešu pārstāvēšana.

Nepieciešamība pēc atskaitīšanās

Radot atbalstu NKI, noteikti būs jāņem vērā nacionālā situācija un konteksts. Taču visām valstīm kopēja ir vajadzība pēc caurskatāmas un atbildīgas izglītības un kvalifikāciju sistēmu vadības. NKI rada iespēju pārskatīt un stiprināt šo atbildību, kuru vismaz atbalsta pāreja uz mācīšanās rezultātiem.

Ieviešot NKI, kas balstītas uz mācīšanās rezultātiem, mainās izglītības pārvaldes līdzsvara punkts. Pārmaiņas var parādīties galveno iesaistīto pušu un kvalifikāciju lietotāju

pozīciju izvietojumā; galvenokārt, iedzīvotāji un uzņēmumi iegūs jaunas pilnvaras, no tām atsakoties izglītības nodrošinātājiem. Izglītības programmas un kvalifikācijas, kas balstītas uz resursiem, piemēram, mācīšanas plāni un mācību kursu ilgums, zināmā mērā ir nesaprotamas gala lietotājiem („melnā kvalifikāciju kaste”). Parasti šos lietotājus aicina uzticēties sistēmai, ka viņu vajadzības tiks apmierinātas. Šis process, kura laikā mācīšanas apraksti tiek pārveidoti par mācīšanās rezultātiem, ir kodifikācijas vai modelēšanas process; tas ļauj pārskatīt programmas un padziļināti izvērtēt mācību metodes un attīstības procesu. Leinteresētās puses var iejaukties un pārrunāt mērķus, saturu un metodes; šajā gadījumā rodas iespēja mācīties mācot un dalīties idejās par labāko praksi.

7. Secinājumi

Šajā rakstā apkopotas diskusijas no četrām mācīšanās mācot aktivitātēm par Nacionālajām kvalifikāciju ietvarstruktūrām, kuras notika no 2007.-2009.gadam. Rakstā arī izmantota diskusijas un ieteikumi no EKI konsultatīvās padomes un Klastera sanāksmēm par mācīšanās rezultātu atzīšanu.

Nepretendējot aptvert visus NKI veidošanas aspektus, rakstā ir iekļauta atjaunota informācija par notiekošajām diskusijām ES un EEZ dalībvalstīs. Galvenokārt, raksta autori pievēršas potenciālai NKI pievienotajai vērtībai – atspoguļojot plaši izplatīto pozitīvo attieksmi pret NKI, kuru izteikušas nacionālās ieinteresētās puses. Svarīgi uzsvērt, ka, lai atklātu šo pievienoto vērtību, nepieciešami nacionāla mēroga procesi, kuros no pirmās dienas ir iesaistītas visas ieinteresētās puses. Īpaši nozīmīgas ir trīs atziņas: pirmkārt, NKI ar kvalifikāciju līmeņiem, kas balstīti uz mācīšanās rezultātiem, visticamāk rosinās plašāku mācīšanās rezultātu izmantošanu, un šī pāreja radīs ļoti lielu NKI pievienoto vērtību. Otrkārt, NKI vajadzētu uztvert kā platformas jaunām vīzijām, sadarbībai un dialogam, bez kura to pievienotā vērtība būs ierobežota. Treškārt, NKI var būt pievienotā vērtība tikai tad, kad ir pareizi kontekstuālie apstākļi; to gan nevar attiecināt uz dažām valstīm.

Mēs ceram, ka šis raksts iedvesmos diskusijas starp ieinteresētām pusēm visos līmeņos, līdz ar to sniegs ieguldījumu izglītības modernizēšanā un mūžizglītības īstenošanā.

Izmantotie avoti un literatūra

Bergan, S., Mayr, T. and Trier-Wang, A. (2009): Preliminary report to EQF sub-group C on 'sectoral qualifications

Cedefop (2008): The shift to learning outcomes. Policies and practises in Europe. Luxembourg

Cedefop (2009): The development of NQFs in Europe – overview September 2009, Brussels/Thessaloniki. Available on: <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/5030.aspx>

The Purpose of the European Qualifications Framework in an International Context, Presentation by Jens Bjornavold and Arjen Deij in the ETF conference 'The European Qualifications Framework. Linking to a Globalised World', 29-30 January 2009, Brussels

Towards a common understanding of the development stages of NQFs, ETF Working Paper, forthcoming (<http://etf.europa.eu/>)

ILO, Ron Tuck, (2007), An Introductory guide to National Qualifications Frameworks; conceptual; and practical issues for policy makers, Geneva

ILO, Allais, S (in press), The impact and implementation of NQFs: Report of a study in 16 countries, Geneva

OECD (2007): Qualifications systems. Bridges to lifelong learning, Paris

Recommendation of the European Parliament and of the Council 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Official Journal of the European Union, C 111, 6.5.2008

European Commission

European Qualifications Framework Series: Note 2.

ADDED VALUE OF NATIONAL QUALIFICATIONS FRAMEWORKS IN IMPLEMENTING THE EQF

Luxembourg: Publications Office of the European Union

2010 — 36 pp. — 17,6 x 25 cm

ISBN 978-92-79-15214-6

doi: 10.2766/6360

Kā iegūt ES publikācijas

Bezmaksas publikācijas:

- ES grāmatu veikalā (<http://bookshop.europa.eu>);
- no Eiropas Komisijas pārstāvjiem vai delegācijām. Viņu kontaktinformācija ir pieejamas internetā (<http://ec.europa.eu>) vai sūtot faksu uz +352 2929-42758.

Maksas publikācijas:

- ES grāmatu veikalā (<http://bookshop.europa.eu>)

Maksas abonementi (piemēram, ikgadējās *Official Journal of the European Union* sērijas un ziņojumi par Eiropas Savienības Tiesas izskatītajām lietām)

- sazinoties ar kādu no pārdevējiem Eiropas Savienības izdevniecībā (*Publications Office of the European Union*, http://publications.europa.eu/others/agents/index_en.htm).